

Косьміна В.В.*

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ

В статті розглядаються сучасні тенденції припливу прямих іноземних інвестицій в нові індустріальні країни (НІК) Азії, характеризуються масштаби діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) в зазначених країнах. Пропонується класифікація НІК за рівнем залучення іноземних інвестицій, розкривається вплив ТНК на економічний розвиток азіатських країн.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, транснаціональні корпорації, нові індустріальні країни, індекс транснаціональності, Південно-Східна Азія.

В статье рассматриваются современные тенденции притока прямых иностранных инвестиций в новые индустриальные страны (НИС) Азии, масштабы деятельности транснациональных корпораций (ТНК) в указанных государствах. Предлагается классификация НИС по уровню привлечения иностранных инвестиций, раскрывается влияние ТНК на экономическое развитие указанных государств.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, транснациональные корпорации, новые индустриальные страны, индекс транснациональности, Юго-Восточная Азия.

The paper considers contemporary trends of the foreign direct investment flows in Asian newly industrialized countries (NIC), transnational corporations (TNC) activities in these countries. It proposes NIC classification on the basis of foreign investment scale as well as impact of TNC on their economic development.

Key words: foreign direct investment, transnational corporations, newly industrialized countries, transnationality index, Southeast Asia.

Постановка проблеми. В останні тридцять років нові індустріальні країни Азії були одним із найбільш активних районів операцій транснаціональних корпорацій. Вони одними із перших серед країн, що розвиваються лібералізували свій інвестиційний клімат і почали індустріалізацію на основі залучення прямих іноземних інвестицій. Не зважаючи на загальну стратегію експортної індустріалізації, що була притаманна всім цим країнам, вони розрізняються щодо рівня залучення ПІІ, масштабів діяльності транснаціональних корпорацій та характеру експортних операцій іноземних компаній.

Аналіз досліджень і публікацій. Діяльність транснаціональних корпорацій в нових індустріальних країнах Азії отримала відображення в низці публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених. Одним із перших вітчизняних дослідників цієї проблематики був

* здобувач кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: проф. Рогач О.І.

О.Рогач, якій висвітлив ще в 90 –ті роки тенденції того часу в припливі ПІІ в країни Азії. Він показав зміни структури економіки НІК в 70 - 90 - ті роки та галузеві пріоритети експансії ТНК в регіоні [1]. Японські вчені К.Фукао, Х. Ішідо, К. Іто розглянули роль ПІІ в вертикальній внутригалузевій торгівлі між країнами Східної Азії. На прикладі електротехнічної галузі вони довели, що основна частина експорту цих країн представляє собою поставки підрозділів ТНК своїм материнським та дочірнім компаніям [2].

К. Вогіацоглу присвятив своє дослідження вивченню основних мотивів експансії транснаціональних фірм США, ЄС та Японії в країни Південно-Східної Азії. Його емпіричний аналіз охоплював масив даних 1995-2004 років і показав, що мотиви ПІІ членів тріади суттєво розрізняються. Однак, на думку цього вченого, головними детермінантами припливу іноземних інвестицій в регіон були фактори, пов'язані із інтеграцією цих країн в глобальну економіку (такі як відкритість економіки та традиційні торгові зв'язки між країною базування ТНК та країною імпортером інвестицій), а також фактори, що обумовлені динамікою ринку зазначених країн (наприклад розмір ринку країни та її залучення у внутрірегіональну торгівлю) [3]. Малайзійські вчені А.Могхаддам та М. Редзуан на прикладі окремих азіатських країн показали вплив ПІІ на економічне зростання. Зокрема, вони зробили висновок про позитивну кореляцію збільшення питомої ваги ПІІ в валових внутрішніх капіталовкладеннях та зовнішньої торгівлі цих країн. Ці автори вважають, що завдяки ТНК нові індустріальні країни стали активними суб'єктами глобальної економіки. Вони також показали, що діяльність транснаціональних корпорацій сприяла підвищенню технологічного потенціалу азіатських країн і допомогла їм змінити структуру промислового експорту [4].

Т. Бхаван, Ч.Ксу та Ч. Зонг вивчали вплив прямих інвестицій на зростання ВВП азіатських країн. Вони використовували статистичні дані 1995-2008 років і застосували в своєму аналізі декілька економетричних моделей. Ці автори підтвердили висновок про позитивну кореляцію припливу ПІІ і збільшення темпів приросту ВВП, при чому засвідчили, що серед інших факторів іноземні інвестиції мали найбільший і статистично значущий ефект [5].

Мета статті. Проаналізувати сучасні тенденції припливу іноземних інвестицій в нові індустріальні країни, показати масштаби щорічних припливів капіталу в НІК та загальний акумульований обсяг накопичених ПІІ в цій групі країн. Дослідити специфіку ринкової орієнтації ТНК в окремих нових індустріальних країнах та роль Сінгапуру та Гонконгу як регіональних центрів операцій транснаціонального бізнесу.

Виклад основного матеріалу В 60-80 – ті роки ХХ ст. серед країн, що розвиваються виокремилася невелика група країн і територій, що енергійно розпочала індустріалізацію та структурні зміни в економіці. Вона отримала назву нові індустріальні країни (НІК) і стала промисловим авангардом країн, що розвиваються. До складу цієї групи в Південно-Східній Азії увійшли Південна Корея, Гонконг, Сінгапур, Тайвань, які отримали назву «економічні дракони» за їх високі темпи зростання і експорту. Згадані економіки стали найбільш успішними моделями експортної орієнтації і досягли значних результатів в створенні обробної промисловості та соціальному прогресі. Південна Корея, Гонконг, Сінгапур, та Тайвань прийнято вважати НІК першої хвилі. В 80-90 ті роки ХХ ст. їх модель розвитку почали копіювати і деякі інші азіатські країни (Малайзія, Індонезія, Філіппіни, Таїланд, а згодом і В'єтнам), що утворили групу НІК другого ешелону. Ці країни почали повторювати основні етапи розвитку нових індустріальних країн першої хвилі, користуючись тим, що останні на цей час втратили свої колишні порівняльні переваги в працездатних галузях промисловості.

Особливістю індустріалізації нових індустріальних країн Південно-Східної Азії було масштабне залучення прямих іноземних інвестицій, зокрема в працевіткі виробництва. Хоча в різних НІК були певні відміни в політиці залучення ПІІ, зокрема формах операцій ТНК, величині їх акціонерного контролю та галузевих пріоритетів, всі ці країни робили акцент на створення експортно зорієнтованих виробництв. З 70 - років ХХ ст. по теперішній час нові індустріальні країни Азії є районом найбільш активних операцій транснаціональних фірм, які перенесли сюди із країн свого базування виробництва багатьох продуктів у пошуку переваг від низьких витрат на робочу силу.

В результаті в цих країнах були створені нові галузі експортного виробництва, що перетворило їх на динамічних світових експортерів промислової продукції. Це стосувалося, наприклад, електротехнічної промисловості, текстильної галузі, індустрії пошиття одягу та взуття, виробництва побутової техніки, продукції електроніки та іграшок. Крім повністю контрольованих філіалів, ТНК створювали в цих країнах спільні підприємства із національними партнерами, а згодом почали розвивати і субконтрактні відносини із ними, передаючи частину своїх замовлень незалежним місцевим виробникам. Операції транснаціональних компаній стали, таким чином, надзвичайно важливим фактором розвитку працевіткого експортного потенціалу зазначених країн.

Вже в середині 90 –х років в Гонконзі було розташовано 6,3 тис філіалів транснаціональних фірм, в Південній Кореї – 11,5 тис., в Сінгапурі - 24 тис., на Тайвані – 2,8 тис., в Малайзії – 15,5 тис. , на Філіппінах – 14,8 тис. [6, с. 271]. Протягом декількох десятиріч ці країни мали найвищі в світі темпи зростання ПІІ. Азіатська фінансова криза в 1997 році дещо загальмувала приплив нових інвестицій в регіон, але згодом операції ТНК відновилися ще з більшою активністю. В 2011 році новий приплив прямих іноземних інвестицій в країни Східної та Південно-Східної Азії досягнув рекордного рівня - 336 млрд. дол. В тому числі в Південно- Східну Азію - 117, в Східну Азію - 219 млрд.дол. (включаючи Китай – 124 млрд. дол.) [7, с. 37-38]. На зазначені економіки припадає половина нових ПІІ в країнах, що розвиваються, що були здійснені в 2011 році. За останні десять років питома вага вищезазваного регіону в глобальних інвестиціях ТНК суттєво зросла. Якщо в 2005-2007 роках вона була на рівні 12-13%, то в 2011 році збільшилася до 22% [7, с. 42].

Згідно із опитуванням 5000 найбільших транснаціональних компаній світу, 64% респондентів вважали країни Східної та Південно-Східної Азії дуже привабливим місцем для своїх планів розвитку міжнародного виробництва в 2012-2013 роках. Це стосувалося не тільки країн із великими внутрішніми ринками (Китай та Індія) але і Південної Кореї, Малайзії, Індонезії, Таїланду та В'єтнаму.

Таблиця 1
Приплив нових ПІІ в нові індустріальні країни Азії в 2011 році (млн. дол.)

Всього в НІК першої хвилі	154312	Всього в НІК другої хвилі	49136
Гонконг	83156	Малайзія	11966
Тайвань	2492	Індонезія	18906
Південна Корея	4661	Філіппіни	1262
Сінгапур	64003	Таїланд	9572
		В'єтнам	7430

Складено автором : [7, с. 37-38].

Про масштаби експансії ТНК в НІК за останні 30-40 років виразно свідчать зростаючі обсяги щорічних надходжень прямих іноземних інвестицій. Наприклад, якщо в першій половині 90 – років ХХ ст. в середньому щорічно нові іноземні інвестиції в НІК першої хвилі склали 12, 8 млрд. дол., то в 2011 році – в 12 разів більше. Всього приплив ПІ ТНК в НІК першої хвилі в 2011 році склав 154,3 млрд. дол., в той же час п'ять нових індустріальних країн другої хвилі отримали 49,1 млрд. дол. інвестицій (див. табл. 1).

Серед нових індустріальних економік першої групи особливо значне збільшення припливу нового капіталу спостерігалося в Гонконг (1995 році – 10 млрд. дол., а в 2011 році - 83 млрд. дол.), Сінгапур (відповідно – 8,6 млрд. дол. і 64 млрд. дол.). Що стосується НІК другої групи, то надходження ПІ в Малайзію зросло із 7,2 млрд. дол. в 1995 році до 12 млрд. дол. в 2011 році, в Індонезію – відповідно із 6,1 млрд. дол. до 19 млрд. дол. Надзвичайно великими темпами також зростає приплив капіталу ТНК у В'єтнам - 0,9 млрд. дол. в 1995 році і 7.4 млрд. дол. в 2011 році [6, с. 305; 7, с.. 37-38].

В результаті таких масштабних щорічних залучень іноземних інвестицій нові індустріальні економіки Азії накопичили найбільший серед країн, що розвиваються обсяг ПІ. Динаміку загальної кумулятивної величини прямих іноземних інвестицій в цих країнах за 1980 - 2011 роки показує таблиця 2.

Таблиця 2
Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій
в країнах Східної та Південно-Східної Азії за 1980 -2011 роки (млн. дол.).

Регіон/ країна	1980	1990	2000	2011
Східна та Південно-Східна Азія	161170 (1)	304 948	982 395	3 144 429
В т ч :				
Китай	6 251	20 691	193 348	711 802
Гонконг	124 286	201 653	455 469	1 138 365
Південна Корея	1 327	5 186	43 738	131 708
Тайвань	2 405	9 735	19 521	56 154
Сінгапур	6 203	30 468	110 570	518 625
Малайзія	5 169	10 318	52 747	114 555
Індонезія	10 274	8 732	25 060	173 064
Таїланд	981	8 242	29 915	139 735
Філіппіни	1 281	4 528	18 156	27 581
В'єтнам	9	1 650	20 596	72 778
Шрі Ланка	231	679	1 596	5 308

(1) Включаючи країни Південної Азії
Складено автором : [6, с. 312 ; 7, с. 117].

Якщо в 1980 році загальний обсяг іноземних інвестицій в цих країнах складав 161 млрд. дол. то в 2011 році він збільшився майже в 20 разів і досяг 3144 млрд. дол. Наші підрахунки свідчать, що питома вага країн Східної та Південно-Східної Азії в накопичених глобальних інвестиціях ТНК зросла із 14% в 1990 році до 15,4% в 2011 році. На ці країни припадає майже 48% загальної кумулятивної вартості ПІ, інвестованої іноземними компаніями в країнах, що розвиваються.

Серед НІК першої хвилі можна виділити дві підгрупи країн. Першу складають найбільш відкриті економіки - Гонконг і Сінгапур. За обсягом щорічного припливу нового капіталу ТНК (наприклад в 2011 році в Гонконг – 83 млрд. дол. , Сінгапур – 64 млрд. дол.) і за величиною накопиченої історичної вартості ПІІ ці економіки є лідерами серед всіх країн НІК. Ліберальний інвестиційний режим та зручне географічне розташування перетворили Гонконг та Сінгапур в світові центри операцій ТНК. Тут концентруються регіональні та глобальні штаб-квартири найбільших транснаціональних компаній. Через ці центри ПІІ перенаправляються в інші країни, зокрема в Китай та НІК другої хвилі. Свідченням цього є те, що в останні роки дуже значна частина припливу ПІІ в ці країни спрямовується в фінансові холдингові компанії. Наприклад, в 2011 році 66% припливу ПІІ в Гонконг та 38% в Сінгапур було інвестовано саме в цей сектор [7, с. 7].

Другу підгрупу складають Тайвань та Південна Корея. Обсяг залучених ПІІ в ці економіки значно поступається Сінгапуру та Гонконгу. Накопичена історична вартість іноземних інвестицій в Південній Кореї на кінець 2011 року досягла 132 млрд. дол., а на Тайвані – 56 млрд. дол. Для економік другої підгрупи характерний більш вибірковий режим залучення ТНК та навіть обмеження їх частки акціонерної власності певних секторів. Наприклад, Південна Корея тривалий час забороняла 100% власність ТНК в багатьох секторах промисловості і примушувала іноземні компанії створювати спільні підприємства або укладати контрактні угоди із місцевими виробниками. Незважаючи на відносно меншій ніж у першій підгрупі акцент на залученні акціонерних форм операцій ТНК, Південна Корея і Тайвань досягли також значних успіхів в розвитку експортного потенціалу та індустріалізації економік.

Серед НІК другої хвилі також можна виділи дві підгрупи. В першу входять Малайзія, Індонезія та Таїланд. Ці країни вже тривалий історичний час залучають ПІІ, стимулюють діяльність ТНК в експортно зорієнтованих галузях. За обсягом припливу нових прямих іноземних інвестицій Малайзія та Індонезія поступаються серед нових індустріальних країн Азії тільки Сінгапуру та Гонконгу і значно випереджають навіть Південну Корею та Тайвань. В 2011 році щорічний приплив ПІІ в Індонезію склад 18,9 млрд. дол., в Малайзію – майже 12 млрд. дол. Загальний обсяг накопичених ПІІ в Індонезії досяг в кінці 2011 року 173 млрд. дол., в Таїланді – 140 млрд. дол. (див. табл. 1, 2). За допомогою транснаціональних компаній ці країни, особливо Малайзія, значно змінили структуру економіки та експорту і поступово переносять акцент на розвиток капіталомістких виробництв із середньою складністю технології. В іншій підгрупі НІК другого покоління, яка включає Філіппіни, В'єтнам та Шрі Ланку, обсяг операцій ТНК значно менший, хоча В'єтнам дуже швидко збільшує щорічні припливи та загальний акумульований обсяг прямих іноземних інвестицій. Транснаціональні корпорації переносять в ці країни виробництво працемісткої продукції, оскільки робоча сила тут набагато дешевше ніж в НІК першої хвилі.

Приплив ПІІ в НІК Азії відбувається як в формі інвестицій в нове виробництво так і в формі придбання існуючих підприємств в наслідок угод злиття і поглинання. Особливо суттєвий внесок в збільшення зайнятості, експорту та доданої вартості приймаючих країн мають інвестиції в нове виробництво – так звані *greenfield investments*. В 2011 році приплив іноземних інвестицій в нове виробництво країн Східної та Південно-Східної Азії досягнув 207 млрд. дол. Основна частина таких інвестицій (64%) спрямувалась в обробну промисловість. Наприклад, в хімічну галузь було інвестовано 25,6 млрд. дол., в електротехнічну та електронну індустрію – 21,6 млрд. дол., в транспортне машинобудування та автомобільну галузь – 18 млрд. дол., металообробну промисловість - 16 млрд.

дол. [7, с. 42]. За кількістю нових інвестиційних проектів із участю ТНК в 2011 році на першому місці серед НІК Азії була Південна Корея – 213, за якою слідували Тайвань – 155, Гонконг – 143 та Сінгапур – 113. Серед НІК другого покоління найбільше нових проектів було започатковано в цьому році в Малайзії – 74 та Тайланді – 52. Слід зазначити, що лідерами за кількістю нових проектів ТНК в Азії були Індія – 426 та Китай – 407 [7, с. 193].

Індекс транснаціональності НІК Азії є одним із найвищих серед країн, що розвиваються. У регіональних центрів ТНК – Гонконгу та Сінгапуру він складає відповідно 98% та 40% , у Малайзії 31% , Індонезії – 17%. Експерти ЮНКТАД підраховують також спеціальний індекс, що свідчить про внесок ПІІ в економічний розвиток країн – UNCTAD FDI Contribution Index. Останні дані цього індексу свідчать, що в країнах Південної та Південно-Східної Азії в 2009 році частка іноземних підприємств в загальній зайнятості складала – 9,9%, в доданій вартості – 10,5%, в науково-дослідних витратах – 22,5%. Але особливо велику роль ТНК відігравали в експорті країн регіону – на них припадало 31 % експортних поставок із цих країн [7, с. 33]. Це свідчить про те, що значна частина ПІІ в НІК Азії має експортне спрямування.

Наприклад, майже половина промислового експорту Малайзії припадала на підприємства ТНК, в Сінгапурі питома вага іноземних компаній в експорті складала 38%, на Тайвані – 17 % , в Південній Кореї – 15% [6, с. 154]. Значні експортні надходження нових індустріальних економік дозволяли їм прискорити темпи економічного зростання, збільшити внутрішні валові інвестиції та розширити базу фінансування подальшої індустріалізації.

Економічне зростання цих країн в значній мірі базувалося на високих темпах промислового експорту. Хоча НІК Азії не уникали зниження темпів зростання під час останніх світових економічних рецесій (1997 рік, 2002 рік та 2008-2009 роки), вони залишаються протягом останніх 30 років одними із найбільш динамічних країн світу. Темпи зростання ВВП в НІК першої хвилі в 2010 році були 8,4%, а у нових індустріальних економік другої групи – 6,9%. Питома вага країн Асоціації Південно-Східної Азії (ASEAN), в світовій торгівлі складає 6.1%. Із 10 членів цього регіонального економічного угруповання - 6 є новими індустріальними економіками (Сінгапур, Малайзія, Індонезія, Таїланд, Філіппіни, В'єтнам) [8]. Під впливом прямих іноземних інвестицій НІК Азії за останні десятиріччя суттєво змінили структуру національної економіки та експорту. В більшості із цих країн промисловий сектор є домінуючим в структурі ВВП та генерує основні експортні надходження.

Висновки. Нові індустріальні країни Азії зберігають свою привабливість як сфера активних операцій транснаціональних корпорацій. Питома вага НІК як імпортерів ПІІ не тільки не зменшується, а навіть зростає. Зазначені економіки можна розподілити на декілька груп (НІК першої хвилі та НІК другої хвилі), а кожену із груп на дві підгрупи. Ці підгрупи суттєво розрізняються щодо масштабів припливу ПІІ та характеру операцій ТНК. Індекс транснаціональності більшості із азіатських НІК є одним із найвищих серед групи країн, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. Рогач О.І. ТНК і економічне зростання країн, що розвиваються. - К.: МПП Книга, 1994. - 385 с.

2. Fukao K., Ishido H. and Ito K. Vertical Intra-Industry Trade and Foreign Direct Investment in East Asia / The Institute of Economic Research Hitotsubashi University // Discussion Paper Series A. - January 2003. - № 434. - 58 p.
3. Vogiatzoglou K. The Triad in Southeast Asia: What Determines U.S., EU and Japanese FDI within AFTA? // ASEAN Economic Bulletin. - 2008. - Vol. 25. - № 2. - P. 140-160.
4. Moghaddam A., Redzuan M. Globalization and Economic Growth: A Case Study in A Few Developing Countries (1980-2010) // Research in World Economy. - March 2012. - Vol. 3. - № 1. - P. 54 - 62.
5. Bhavan T., Xu Ch., Zhong Ch. Determinants and Growth Effect of FDI in South Asian Economies: Evidence from a Panel Data Analysis // International Business Research. - 2011. - Vol. 4. - № 1. - P. 43 - 50.
6. World Investment Report 2002. Transnational Corporations and Export Competitiveness. - UNCTAD. New York and Geneva, 2002. - 347 P.
7. World Investment Report 2012. Towards a New Generation of Investment Policies. - UNCTAD. New York and Geneva, 2012. - 226 P.
8. Ahn Ch. Can Asia Save the Sinking World Economy? // Global Asia. - 2011. - Vol. 6. - № 4. - P. 34 - 41.